

Роман ГОРАК

УДК [821.161.2'061.Франко:394.94]:005.745"2016"

ПРИВІТАННЯ, виголошене 22 вересня 2016 року перед учасниками міжнародного конгресу до 160-річчя від народження Івана Франка

Шановні панове!

Маю за високу честь привітати Вас від імені працівників Львівського національного літературно-меморіального музею Івана Франка, якому вже минуло 75 літ. Стоїть він поряд – межа в межу – з музеєм Михайла Грушевського, 150 років якого святкуємо цієї осені.

Сто років від смерті Івана Франка є достатнім часом, щоб тверезо оцінити всі наші здобутки у тій частині нашого літературознавства, яке називаємо франкознавством і яке вже настала якнайвища пора називати франкізмом, як це свого часу пропонував зробити один з чільних його дослідників Іван Денисюк.

Залишаючи на боці ті здобутки, яким, кажучи словами Івана Франка з його «Одвертого листа до галицько-руської молодезі», «варто радуватися кождим хоч і як дрібним та частковим успіхом», хочу привернути увагу до тої ділянки, яка найбільше стосується музейництва та пошанування пам'яті Івана Франка, та, як любив говорити Іван Франко, «сказати собі правду в очі». Наша державна незалежність розпочалась з абсолютно не обґрунтованого перейменування Львівського театру опери й балету в кафедральному місті Івана Франка на ім'я Соломії Крушельницької, нанісши тим актом, зініційованим і досі не відомими ура-патріотами, колишніми партійними активістами, зневаги не тільки Іванові Франку, а й самій Соломії Крушельницькій. Чи щось змінилося?

Із запропонованих до 160-річчя від народження Івана Франка встановлення трьох меморіальних таблиць не поставлено жодної. Одну з них, зокрема, запропоновано було встановити на вулиці Лисенка, де Іван Франко вимушений був жити в час російської інвазії у Першу світову війну.

Не кажу вже й про те, що у Львові, повторю, – кафедральному місті Франка – майже не залишилося жодного будинку, в яких мешкав письменник, де, зрозуміло, були написані твори, які називаємо безсмертними. Нехай прикладом пошанування послужить будинок НТШ, в якому працював Іван Франко, і ті будинки, які дійшли до нас ще від радянської влади, однак вони докорінно змінили свій вигляд. Ніхто не впізнає той дім на вул. Генерала Чупринки, перед вікнами якого польське шумовиння спалювало фігуру, що мала зображати Франка, й обливала нечистотами двері. А там були написані чи складені у збірку вірші «Зів'ялого листя». Там зараз є банк з усіма своїми архітектурними принадами. Складно впізнати й будинок неподалік, де востаннє винаймав помешкання Франко перед будівництвом власного дому. Зник з лиця землі за одну ніч не тільки будинок Ярослава Вінцовського (Ярослава Ярославенка) на Софіївці, неподалік музею Франка. У центрі міста нещодавно зруйнували будинок редакції «Кур'єра Львовського», де десять років працював Франко.

Досі не віднайдено й не покарано замовників і виконавців спалення церкви Миколая в Нагуєвичах – родової церкви Франків, до будівництва якої приклався батько Яків Франко, а мати, щоб поставити один з бічних вівтарів, згідно з передсмертним заповітом чоловіка, продала останню ялівку. Церкву попередньо пограбували. Зникло легендарне Євангеліє, подароване Яковом Франком. Постанова уряду про негайне відновлення її не виконана. Громада православної Московського патріархату, якій належала церква, відверто й цинічно зігнорувала її. Чи покарані замовники спалення садиби батьків Івана Франка у Нагуєвичах, яке сталося напередодні святкування 145-ї річниці від народження письменника? А побудова цієї садиби була гордістю нашого музейництва. І все варварам зійшло з рук.

Нас болить рішення постанови Львівської міської ради про те, що особи, пам'ять яких уже увіковічено в місті, не мають права на подальше пошанування і встановлення нових меморіальних таблиць чи знаків. І ця постанова, що набула чинності напередодні святкування 160-річчя від народження Івана Франка, торкнулась саме його пам'яті. Тим, очевидно, пояснюється відсутність меморіальних таблиць, про які вже йшлося.

Кожен кандидат у депутати до Верховної Ради, який балотується від дрогобицько-бориславської землі, обов'язково у свою передвиборну програму включає обіцянку про видання творів Івана Франка у 100 томах, а то й у 150-ти, звичайно, в разі його обрання. Цікаво, чи на наступних виборах ми почуємо про видання 200-томника?

Ці повідомлення сумно слухати, коли усвідомимо, що підготовлені Інститутом Франка чотири томи творів письменника, яких обійшло 50-титомне видання, видані за гроші нереалізованого академічного видання творів Тараса Шевченка, а не за спеціально виділені кошти. Ще сумніше, що зміни, які відбулися в Інституті літератури ім. Тараса Шевченка, торкнулися відділу головного

хранителя епістолярію Івана Франка, й наукових працівників, які мали б працювати над тими обіцяними народними обранцями томами, або скоротили або перевели на половину чи третину ставок. Про яке академічне видання творів Івана Франка в найближче півстоліття може йти мова?

Найбільше, що зараз має турбувати нас, це не аналіз творів (тепер прийнято говорити текстів), компаративістика, а документалістика. Мусимо усвідомити, яка величезна кількість листів різних кореспондентів Івана Франка, лежить досі не торканим багажем. На жаль, листи Івана Франка до них в більшості не збереглися. Зворотні ж листи Іван Франко спеціально зберігав, розуміючи наскільки вони важливі для нашої історії. Публікація кожного такого листа вносить цілком новий або виправляє прийнятий погляд на написання того чи іншого твору письменником, виявляє причини певного вчинку Франка і тих реалій, у яких він жив і творив. Без публікації їх, уведення в науковий ужиток, знатимемо Івана Франка тільки наполовину. Мусимо нарешті усвідомити, що тут час працює проти нас, і нам буде соромно перед нащадками, що не зуміли зберегти те, що нам дісталось.

Не можемо ні на хвилину забувати, що культурою нації є її пам'ять, а найвищою культурою пам'яті є її точність. І стосується це найперше того, хто стоїть в нашій культурі поруч із Шевченком не тільки як письменник, а й як учитель і виховник нації. Про нього мусимо знати все. Це особливо важливо, бо, повертаючись до розпочатої розмови, Іван Франко вже став своїм для багатьох осіб і партій. Його робили своїм лідером соціалісти О. Мороза, прогресивні соціалісти Н. Вітренко і теперішня Радикальна партія О. Ляшка, яка влаштовує неабиякий показ приналежності до Франкового розуміння побудови чи розбудови української державності. І ми могли це недавно бачити на площі перед університетом, біля пам'ятника Франкові, де, до речі, вже стали традиційними ярмарки з торгівлею різним шматтям, рекламою зубної пасти і ревінням на всі децибели російської попси.... І це в місці, де щороку кладемо квіти й поклоняємося пам'яті генію Франка і слухаємо його заповіт «Не пора, не пора москальові, ляхові служити»!

Сьогодні – черговий етап нашої звітності перед Франком і усвідомлення наших здобутків у засвоєнні його спадщини. Нехай кожен зачитаний реферат буде просякнутий усвідомленням того й буде зачитаний мовою, за розуміння кожного слова не потрібно буде хапатися за словник та серце через неповагу до української мови, яка є однією з найбагатших мов світу. Це продемонстрував Іван Франко, зробивши переклади з багатьох мов, проклавши золотий міст порозуміння між різними народами та епохами. Їх у загальному підсумку більше, ніж його власних.

Щасти вам!